

Nález denárů Vratislava II. ve funkci „obolu mrtvých“ na raně středověkém pohřebišti v Jizerním Vtelně (okr. Mladá Boleslav).

MATĚJ FORST – JIŘÍ LUKAS

ABSTRACT

A DENIER OF VRATISLAV II USED AS ‘OBOL OF THE DEAD’ AT AN EARLY MEDIEVAL CEMETERY IN JIZERNÍ VTELNO (MLADÁ BOLESLAV DISTRICT).

In 2025, a rescue excavation in the cadastral area of the village of Jizerní Vtelno uncovered an early medieval cemetery consisting of 17 graves. In two of these graves, deniers of Vratislav II (1061–1086–1092) were found, used in the role of the so-called ‘obol of the dead’. The find illustrates the custom of placing coins – known as the ‘obol of the dead’ – in graves as part of burial rites in early medieval Bohemia.

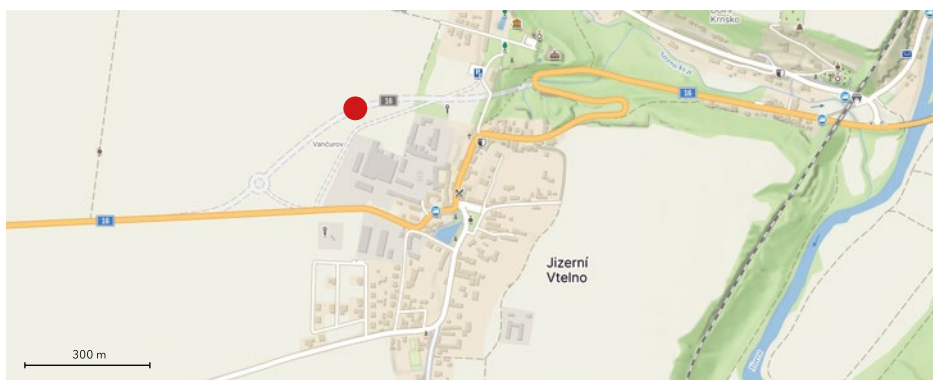
KEYWORDS

JIZERNÍ VTELNO, GRAVE, EARLY MIDDLE AGES, VRATISLAV II, DENIER

DOI

10.47382/ns2025_06

V průběhu první poloviny roku 2025 bylo při záchranném archeologickém výzkumu, vyvolaném stavbou přeložky silnice I/16 v obci Jizerní Vtelno (okr. Mladá Boleslav), a provedeném společností Archaia z. ú., zdokumentováno více než 400 zahloubených archeologických situací z různých období pravěku a raného středověku. Jednalo se o pozůstatky neolitických dlouhých domů, zásobních jam, hliníků a pozůstatky sídlištních a technologických staveb různého účelu. Nálezy bylo možno v terénu předběžně datovat do období od nejstaršího neolitu, přes eneolit, dobu bronzovou a halštatskou až po mladší dobu železnou (obr. 1).

OBR. 1. Okolí obce Jizerní Vtelno (okr. Mladá Boleslav) s vyznačením místa záchranného archeologického výzkumu v roce 2028.

Nejmladší komponentou lokality bylo ploché kostrové pohřebiště v západní části úseku II, čítající 17 hrobů s orientací zhruba východ – západ s hlavami uloženými k západu (obr. 2). K němu přiléhají stopy po 18 m dlouhé srubové stavbě s vchodem orientovaným směrem k pohřebišti, která je však bez nemovitých archeologických nálezů, což znemožňuje s jistotou určit její souvztažnost k funerálnímu areálu. Třináct hrobů bylo uspořádáno do tří řad v počtu 5-4-4, zbylé čtyři hroby byly vyděleny na jihozápadním okraji pohřebiště.

OBR. 2. Jizerní Vtelně (okr. Mladá Boleslav). Plán kostrového raně středověkého pohřebiště.

Kromě nečetných zlomků keramiky ze zásypů a okolí hrobů byly nalezeny dva denáry Vratislava II. typu Cach (1972, 20) č. 350, které nám umožňují datovat pohřebiště do mladohradištního období, konkrétněji do 2. poloviny 11. až počátku 12. století.

ČECHY, Vratislav II. (1061–1086–1092)

AR denár, 1061–1086

Av.: stylizovaný trůn s hlavou panovníka čelně, vnitřní obvodek hladký, vnější vroubkový, WRATIZLVS (proti směru hodinových ručiček)

Rv.: polopostava muže s kopím v levé ruce zprava, vnitřní obvodek hladký, vnější vroubkový, WENCEZLVS (proti směru hodinových ručiček)

Lit.: Cach 1972, 20, č. 350; Šmerda 1996, 76, č. 161.

0,415 g; 14,4/14,4 mm; denár je při okraji nastřížen

1. Obj. 260 / H 11 (sáček č. 1110)

ČECHY, Vratislav II. (1061–1086–1092)

AR denár, 1061–1086

Av.: stylizovaný trůn s hlavou panovníka čelně, vnitřní obvodek hladký, vnější vroubkový, WRATIZLVS (proti směru hodinových ručiček)

Rv.: polopostava muže s kopím v levé ruce zprava, vnitřní obvodek hladký, vnější vroubkový, WENCEZLVS (proti směru hodinových ručiček)

Lit.: Cach 1972, 20, č. 350; Šmerda 1996, 76, č. 161.

0,535 g; 14,5/14,6 mm

2. Obj. 302 / H 14 (sáček č. 1111)

První exemplář denáru typu Cach (1972) č. 350 se podařilo odkrýt v nenarušeném objektu 260 (hrob 11), který se nacházel na jižním okraji prostřední řady hlavní části pohřebiště (obr. 3). Uložen byl nad pravou částí pánevní kosti v blízkosti páteře. Dobře zachovaný skelet byl uložen v poloze na zádech s orientací východ – západ s hlavou orientovanou na západ a obličejem otočeným k jihu.

OBR. 3. Jizerní Vtelnlo (okr. Mladá Boleslav). Obj. 260 / H 11.

Druhý exemplář denáru téhož typu pochází ze severní části objektu 302 (hrob 14), umístěném zhruba ve střední části východní řady pohřebiště (obr. 4). Mělký, zhruba čtvercový, objekt narušoval svou jižní částí severní okraj objektu 281 (hrob 12). Kromě denáru obsahoval několik fragmentů neanatomicky, druhotně uložených lidských kostí.¹

1 Vzhledem k absenci nefunerálních objektů stejné datace v širokém okolí lze s vysokou pravděpodobností předpokládat, že denár z objektu 302 se nacházel původně v hrobové jámě. Objekt samotný se vymyká svým tvarem i hloubkou ostatním hrobům a v terénu byl předběžně interpretován jako pozůstatek jednoho či více zrušených hrobů, což by měl pomoci objasnit budoucí antropologický posudek.

OBR. 4. Jizerní Vtelno (okr. Mladá Boleslav). Obj. 302 / H 14 (červená šipka označuje místo nálezu denáru).

Nález dvojice denárů Vratislava II. typu Cach (1972) č. 350 na raně středověkém pohřebišti v Jizerním Vtelně pouze dokresluje zvyk vkládání mincí, tzv. „obolu mrtvých“, do hrobů v rámci pohřebních obřadů v průběhu 10.–12. století v Čechách. Podle soupisů a statistik, publikovaných v letech 1956–2013, vrcholilo vkládání mincí do hrobů právě v polovině 11. století, v období vlády Vratislava II. (*Radoměský* 1955, 43; *Klápště* 1999, 786; *Marethová* 2008, 11; *Bartošková* 2013, 130). Ačkoli byl tento rituál znám již od antiky, setkáváme se s ním v Čechách až od 2. poloviny 10. století v souvislosti s rostoucím používáním mince v rámci společenských a hospodářských proměn přemyslovského státu. Zatímco na nekostelních řadových pohřebištích, jakým je i případ Jizerního Vtelna, zvyk vkládání „obolu mrtvých“ ustává na počátku 12. století, na etážových kostelních hřbitovech přetrvává, byť ve zmenšené míře, až do raného novověku.

Autorský podíl J. Lukase na tomto příspěvku vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.c, 00023272).

LITERATURA

- Bartošková, A. 2013:** Obolus mrtvých a jeho význam pro datování archeologických pramenů. *Archaeologia historica* 38, 129–138.
- Cach, F. 1972:** Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.
- Klápště, J. 1999:** Příspěvek k poznávání úlohy mince v přemyslovských Čechách. *Archeologické rozhledy* 51, 774–808.
- Marethová, B. 2008:** Příspěvek k poznání raně středověkých pohřebišť (zvyk vkládání mincí do hrobů). *Studia mediaevalia Pragensia* 8, 7–44.
- Radoměský, P. 1955:** Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě. Příspěvek k datování kostrových hrobů mladší doby hradištní. *Sborník Národního musea v Praze, Svazek IX-A – historický* 2. Praha.

SUMMARY

MATĚJ FORST – JIŘÍ LUKAS: A DENIER OF VRATISLAV II USED AS ‘OBOL OF THE DEAD’ AT AN EARLY MEDIEVAL CEMETERY IN JIZERNÍ VTELNO (MLADÁ BOLESLAV DISTRICT).

During the first half of 2025, a rescue excavation caused by the construction of a Road I/16 bypass in the village of Jizerní Vtelno, Mladá Boleslav district, uncovered in the western part of section II, a flat skeletal cemetery consisting of 17 graves oriented east–west. In addition to fragments of pottery, two deniers of Vratislav II (1061–1086–1092), type Cach (1972) no. 350, were found. These coins allow us to date the cemetery to the Late Hillfort period, more precisely to the second half of the 11th century to the early 12th century. The discovery of these two of deniers of Vratislav II illustrates the custom of placing coins – the so-called ‘obol of the dead’ – in graves as part of burial rites in early medieval Bohemia, a practice that peaked in the mid-11th century.

English translation by J. Kysela

AUTOŘI

Mgr. Matěj Forst

Archaia z. ú.

Vratislavova 22/20, 128 00 Praha-Vyšehrad

e-mail: matej.forst@gmail.com

PhDr. Jiří Lukas

Muzeum hlavního města Prahy

Kožná 1/475, 110 00 Praha 1

e-mail: jlukas@volny.cz